

Hvad skete der i oktober 1943?

Den tyske besættelse af Danmark kom hurtigt til at præge livet i Dragør. Allerede i de første dage efter den 9. april 1940 anløb en række marinekuttere Dragør havn. De skulle bruges til minestrygning.

Ved havnen etablerede den tyske efterretningstjeneste "Abwehr" sig i villa "Blå Hane" i Toldergade, og Strandhotellet blev delvist beslaglagt til indkvartering af soldater.

På Øresunds Allé beslaglagdes efterhånden alle villaer og sommerhuse, som ikke blev benyttet til helårsbeboelse. I begyndelsen af 1944 blev Villa "Pax" på Annasvej beslaglagt af Gestapo, som bl.a. skulle være med til at kontrollere den illegale trafik ved kysten.

Kontrol på nordre mole

Bevogtningen af de danske kyster blev varetaget af det danske politi, og fra 1941 af det særlige kystpoliti. Fra sommeren 1941 blev kystpolitifolk indkvarteret på Dragør Strandhotel og et kontrolskur blev opført yderst på nordre mole. Her skulle fiskere og andre søfolk vise de særlige fiskeribeviser og bådpass, som blev stemplet ved ud- og indsejlingen. Denne kontrol gik som regel lempeligt for sig, også da der senere var flygtninge skjult i bådene. Somme tider kom der dog en tysk patrulje ud på molen, for tyskerne var godt klar over, at der foregik illegale transporter.

Jødeaktionen

Da det i slutningen af september 1943 blev kendt i jødiske kredse i København, at den tyske besættelsesmagt planlagde at deportere danske jøder til Tyskland, startede en flygtningestrøm mod det neutrale Sverige. Mange jødiske familier søgte til byerne langs Øresundskysten - bl.a. til Dragør. Her blev de "samlet op" i gaderne eller på havnen af folk, som så hjalp med den videre flugt.

At mange valgte Dragør, skyldtes bl.a., at de kendte byen, de havde været her som landliggere, og at de hurtigt kunne skabe kontakt med deres tidligere værter i byen. I de første hektiske dage var hjælpeaktionen ganske uorganiseret. Flere beretninger fra den tid nævner det besynderlige skue, at der f.eks. på Strandhotellet, helt uden for sæsonen, sad en masse mennesker iført pelse og smykker. Man kunne se taxaer, der stoppede på Kongevejen og satte folk af, som medbragte kufferter og andre sager - et syn, som ikke har været almindeligt på den tid af året, og afgjort ikke er faldet ind i byens daglige liv.

Overfarterne begynder

For jøderne gjaldt det om at få kontakt med fiskere, der var villige til at sejle dem til Sverige. Omkring 15 fiskerbåde vides at have deltaget i transporterne fra Dragør. Hver båd var bemannet med 2-3 mand. Derudover vides det, at et stenfiskerfartøj sejlede et betydeligt antal flygtninge over i de sidste dage inden transporterne helt ophørte. Det skønnes at ialt omkring 700 mennesker blev bragt til Sverige fra Dragør - først og fremmest til byerne Limhamn og Klakshamn. I de første dage blev der udvist stor

forsigtighed. Folk, der skulle afsted, blev i mørke og ad omveje ført til havnen. I bådene blev de skjult under sildegarn eller presenninger. Efterhånden blev forsigtigheden mindre udtalt, og dagtimerne blev også udnyttet til overførsler. Optimismen skyldtes, at det tysk militær - som bl.a. var på Dragørfortet - forholdt sig passive.

En flygtning beretter

"Vel ankomne til stranden måtte vi vente i skjul af et skur, tiden syntes lang, men det har vel ikke været mere end et kvarter, da vi fik signal om at liste ned til havnemolen, hvor en fiskerbåd ventede os.

Vi blev hjulpet ned i lasten og lagt i ordnede rækker uden plads til at røre et lem. Vi var efter sigende 75 ialt, gamle, unge, børn, raske, syge. Nogle politifolk kom ned i lasten for at skaffe en underskrift på en skilsmissebegæring.

Ved lommelygteskær blev dokumentet underskrevet af den jødiske part i et blandet ægteskab. Havnefogeden ønskede os god rejse, motoren tøffede, men vi kom stadig ikke afsted. Der ventedes endnu to personer.

Pludselig skete affarten, og vi nede i lasten var lykkeligt uvidende om, at nogen inde fra land havde råbt "Tyskerne er her" og at der var blevet skudt efter de to savnede passagerer, som heldigvis undslap og senere kom i god behold til Sverige.

Overfarten gik glat, bortset fra at det blæste hårdt og båden rullede, så vi blev kastet hulter til bulter, og mange var søsyge.

Vi drog et lettelsens suk, da en fisker stak hovedet ned og meddelte: nu er vi i svensk farvand..."

Lodseriets rolle

De frie Danske - en illegal bladgruppe, der også beskæftigede sig med illegalt rutearbejde - havde sine faste afskibninger fra Dragør.

Jørgen Palm Petersen fra Dragør var knyttet til denne gruppe og sørgede så tidligt som i juni 1943 via sit lokalkendskab for kontakt til lodseriets folk. Det var på dette tidspunkt militærfolk og modstandsfolk, der havde behov for at komme til Sverige, men i oktober 1943 gik man ind i arbejdet med at redde jøderne over Sundet.

Lodseriets både var som de eneste fritaget for kontrol ved ud- og indsejling i havnen, hvilket gjorde dem mere sikre at sejle med, end fiskerbådene.

Der kunne medtages ca. 13 flygtninge, som var skjult under dækket. Sejladsen foregik altid om natten, man sejlede ud med tændt lodslanterne og slukkede den først, når man nåede ud i sejlrenden.

Jørgen Palm Petersen var kontaktperson - med ham aftaltes tid og sted, og han sørgede for flygtningene inden de kom i båden.

Flygtningene gemmes

Den 4. oktober blev læge *Poul Dich* ringet op og spurgt, om han kunne tage imod nogle jøder.

Resultatet blev, at der kom adskillige taxaer til lægeboligen på Stationsvej med ialt omkring 70 jøder. Disse blev bispist og opholdt sig i huset indtil mørkets frembrud, hvor de skulle fragtes til Sverige.

Tyskernes tilstedeværelse på havnen samme aften forhindrede imidlertid en del flygtninge i at komme af sted. De måtte gemmes sig rundt omkring i byen. Dich benyttede sig af, at han som læge kunne køre lidt mere frit - og på de mørke veje kørte han rundt og fik jøder gemt af vejen bl.a. i drivhuse på Nordre Dragørvej.

Så gik det galt

Den 4. oktober om aftenen blev der sat en effektiv stopper for overførsel af flygtninge fra Dragør.

En bus med tyske soldater kørte lige før kl. 20 op på havnepladsen ca. 100 m. fra fiskerihavnen. Samtidig kørte 2-3 taxaer op samme sted - alle fyldt med flygtninge, der skulle ned til de ventende fiskerbåde.

Tyskerne affyrede flere varselsskud og pågreb flygtningene, som kort efter blev ført ud til fortet. Disse menneskers videre skæbne har ikke kunnet efterspores.

Flere fiskerbåde var kommet af sted tidligere på dagen, men andre lå klar til at sejle. Tyskernes tilsynkomst skabte panik på havnepladsen og i bådene.

Det lykkedes dog alle, der befandt sig i bådene, at forsvinde i ly af mørket og skjule sig forskellige steder i byen.

Tyskerne kørte derefter rundt i byen om natten, men de lavede ingen husundersøgelser.

Held i uheld

Natten mellem den 4. og 5. oktober ramte en dansk damper, "Hanne", en mine i Øresund lidt vest for Drogden fyr.

For at hjælpe de nødstedte søfolk rekvireredes et antal ambulancer fra København. Ved snarrådighed blev ambulancerne imidlertid også benyttet til at bringe nogle af de strandede jødiske flygtninge, der var strandet i Dragør, ind til hospitaler i København.

Herfra blev der så sørget for deres videre flugt. Mange undrede sig den dag over, at der kørte så mange ambulancer nærmest i pendulfart til og fra Dragør.

Det var ikke alle, der var så heldige at komme af sted på denne måde. Andre måtte selv sørge for at komme videre.

Det berettes, at bussen fra Dragør næste morgen var stopfyldt med fremmede - uden at det dog fik tyske soldater, som også var med bussen, til at reagere.

Fiskere arresteres

I 1943 var der - udover militær personel - ikke mange tyskere til stede i Dragør. Men hen mod jul oprettede det tyske politi *Gestapo* en station i byen. Den lå på Annasvej i en villa, der paradoksalt nok hed "Pax".

Lederen af politiafdelingen besluttede i sommeren 1944 at statuere et eksempel, og fik 7-8 fiskere fra Dragør afhentet og ført til Villa "Pax".

Efter hård behandling og forhør blev de kørt til Vestre Fængsel, men de blev flere gange ført tilbage til forhør i Dragør. Der blev ikke aflagt tilståelse og efter 1½ måned førtes de pågældende til Frøslevlejren. Her opholdt de sig til befrielsen.

Det var antagelig en stikker, der havde angivet fiskerne, men Gestapo havde også selv skaffet sig adgang til det lokale folkeregister for at hente oplysninger.

Det lykkedes i flere tilfælde kommunens ansatte telefonisk at advare de eftersøgte.

Hjemkomst fra Sverige

Der skete ingen uheld under transporterne til Sverige, og ingen lokale hjælpere blev afsløret. Sejladserne stoppede næsten helt efter begivenhederne den 4. oktober. Og fiskeriet kom først i gang igen i november måned. Der foreligger dog oplysninger om enkelte ruter, der fungerede i tiden efter. Fra bådebroer nord for byen og fra Kongelunden, hvortil en fisker havde flyttet sin båd.

Flere fiskere måtte, efter at Gestapo øgede sine aktiviteter, selv flygte til Sverige. Fiskerbådene fik da svensk indregistreringsnummer og hjemsted i svensk havn.

I maj 1945 vendte fiskerne hjem, og blev modtaget af dragørerne på havnen.